

Методы восстановления психического здоровья достаточно разнообразны и зависят от индивидуальных особенностей учителя.

В рамках статьи мы лишь затронули достаточно сложное и обширное направление проблематики эмоционального выгорания у педагогов. Перспективы дальнейших исследований мы видим в разработке теоретической модели и диагностики развития синдрома эмоционального и профессионального выгорания педагогов, методов его предотвращения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Freudenberger H.J. Staff burn-out // J. of Social Issues. 1974. – V.30. – P. 159–165.
2. Barth A.-R. Burnout bei Lehrern. Göttingen: Hogrefe, 1992.
3. Маслач К. Профессиональное выгорание: как люди справляются / К. Маслач / [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.5ballow.ru/referats/preview/72429/6>.
4. Ронгинская Т.И. Синдром выгорания в социальных профессиях / Т.И. Ронгинская // Психологический журнал. – 2002. – Т. 23., №3. – С. 85–89.
5. Аминов Н. Учительская усталость / Н. Аминов // Первое сентября. – 1999. – №26. – С. 5.
6. Ольшанский В.Б. Практическая психология для учителей / В.Б. Ольшанский. – М. : Омега, 1994. – 272 с.
7. Форманюк Т.В. Синдром «эмоционального сгорания» как показатель профессиональной дезадаптации учителя / Т.В. Форманюк // Вопросы психологии. – 1994. – №6. – С. 57–64.
8. Schmidbauer W. Die hilflosen Helfer. Reinbeck: Rowohlt, 1977.
9. Лаврова О. Синдром эмоционального выгорания и методы его предотвращения / О. Лаврова // Социальная работа. – 2006. – №4. – С. 56–60.
10. Buriseh M. Das Burnout – Syndrom – Theorie der inneren Erschöpfung. Berlin, Heidelberg: Springer, 1989.
11. Борисова М.В. Психологические детерминанты феномена эмоционального выгорания у педагогов / М.В. Борисова // Вопросы психологии. – 2005. – №2. – С. 97–105.
12. Кочюнас Р. Основы психологического консультирования / Р. Кочюнас. – М. : Академический проект, 2000. – 240 с.
13. Anderson M.B.G., Iwanicki E.F. The burnout syndrome and its relationship to teacher motivation. Los Angeles, 1981.

УДК 378.18: 316.662.2

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ ВИШІВ

Тихомиров С.В., ст. викладач

Класичний приватний університет

Стаття розглядає проблему управління процесом формування ціннісних орієнтацій, зокрема, у студентів гуманітарних вишів. Це відбувається в педагогічному процесі, який є складовою частиною навчально-виховного процесу. Вирішити цю проблему можливо лише чітко дотримання визначених цілям і завданням, які відповідають сучасним потребам системи освіти.

Ключові слова: процес навчання та виховання, управління навчально-виховним процесом, управлінська ситуація.

Тихомиров С.В. УПРАВЛЕНИЕ ПРОЦЕССОМ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ СТУДЕНТОВ ГУМАНИТАРНЫХ ВУЗОВ / Классический приватный университет, Украина.

В статье рассматривается проблема управления процессом формирования ценностных ориентаций студентов гуманитарных вузов. Это происходит в педагогическом процессе, который является структурной единицей учебно-воспитательного процесса. Решить эту проблему можно лишь четко следуя поставленным целям и задачам, отвечающим современным потребностям системы образования.

Ключевые слова: процесс обучения и воспитания, управление учебно-воспитательным процессом, управленческая ситуация.

Tikhomirov S.V. THE VALUE ORIENTATIONS FORMATION PROCESS MANAGEMENT AMONG THE HUMANITARIAN HIGH ESTABLISHMENTS STUDENTS / Classical private university, Ukraine.

The problem of the value orientations formation process management among the humanitarian high establishments students is regarded in this article. The formation of such orientations is realized in the pedagogical process, which is a structural unit of the academic – educational process. We can solve this problem only by the following distinctive aims and tasks, which coincide with the educational system demands.

Key words: educational and bringing-up process, academic-education process management, management situation.

Побудова демократичного громадянського суспільства та інтегрування української держави в загальноєвропейську спільноту передбачає розвиток цілісної особистості, орієнтованої на загальнолюдські і національні цінності. Цільовою домінантою цього розвитку є формування нових ціннісних орієнтацій та ідеалів, які відповідають вимогам сьогодення.

Проблема ціннісних орієнтацій молоді є проблемою, що хвилює філософів, педагогів, психологів, соціологів.

Метою цієї роботи було вивчення проблеми управління процесом формування ціннісних орієнтацій студентів вишів взагалі, розгляд складових елементів цього педагогічного явища, а також практичні рекомендації, які мають бути використані у процесі навчання та виховання.

Складність формування ціннісних орієнтацій пов'язана з тим, що значна частина молоді, як свідчать наукові дослідження, негативно ставиться до будь-яких цінностей та ідеалів: доброта видається «невигідною», альтруїзм розглядається як «зречення власних інтересів» (В.О.Білоусова, Г.Я.Жирська, Е.О.Демиденко та інші). В умовах переходу до ринкових відносин у студентському середовищі все більше стають популярними антицінності або ж спостерігається відсутність чітко визначених цінностей (В.С.Болгаріна, Ю.І.Терещенко).

В основу сучасної системи формування ціннісних орієнтацій у процесі навчання і виховання в Україні покладено нові принципи, найважливішим з яких є гуманізація, з якою пов'язують відродження духовності провідні вітчизняні вчені та педагоги (Г.О.Балл, І.Д.Бех, О.В.Білоусова та інші).

Одним із головних аспектів вивчення формування ціннісних орієнтацій особистості є її педагогічний аспект. Питання людських цінностей розглядали такі видатні педагоги, як П.П.Блонський, А.Дістервег, А.С.Макаренко, К.Д.Ушинський та інші. Найбільш цілісною і обґрунтованою педагогічною концепцією формування ціннісних орієнтацій учня є концепція, створена В.О.Сухомлинським.

Звичайно, що формування ціннісних орієнтацій відбувається в педагогічному процесі, синонімом якого є навчально-виховний процес. Його зміст і організація є однією з основних функцій будь-якої освітньо-виховної системи. Ті системи, що організують педагогічний процес, визначаються як педагогічні системи. До них відносять середні та вищі навчальні заклади, військові частини та підрозділи.

Управління навчально-виховним процесом у вищому навчальному закладі – це планомірний вплив на його зміст, структуру, передумови ефективності з метою забезпечення високого рівня професійного становлення й особистісного зростання майбутнього фахівця, його науково-теоретичної та практично-методичної підготовки.

Потреби теорії та практики підготовки педагогічних кадрів роблять дуже актуальним завдання формалізації процесів управління, пов'язане з визначенням його технології, тобто описом порядку процедур, з яких складається процес управління.

У сучасній педагогічній літературі існує багато класифікаційних схем функціонального складу управління. Обмежимося лише короткою характеристикою тих з них, які найповніше розрізняються в літературі в галузі педагогічного процесу.

В.І.Бондар процес управлінської діяльності уявляє як «функціональну взаємодію її компонентів: мети і мотивації її діяльності; способів (форм і методів) досягнення мети, тобто отримання очікуваного результату; контролю участі об'єктів і суб'єктів управління у вирішенні поставлених завдань; регулювання діяльності (з урахуванням умов, що змінюються, ситуацій, ускладнень) і оцінки результатів (прийняття управлінського рішення)» [1]. На думку цього автора, вищенаведені компоненти управлінської діяльності характеризують як увесь управлінський цикл, так і управління окремими підсистемами: на рівні всього навчального процесу чи його окремих ланок, одного чи групи навчальних предметів.

У сучасних умовах управління є в тих системах, які характеризуються великою складністю та динамічністю. Постійні зміни, переходи з одного в інше під впливом зовнішніх та внутрішніх причин, притаманні педагогічним процесам, можуть мати зворотний та незворотний характер, призводити їх до збереження та розвитку, або ж до руйнування. У цьому випадку виникає необхідність зберегти певні

якості, структурні та функціональні характеристики процесу в заданих межах та умовах, забезпечити оптимальний та ефективний рівень його функціонування.

«Управління характеризується певними тенденціями розвитку, які можна розглянути з двох точок зору: по-перше, це об'єктивні тенденції, що гальмують або прискорюють розвиток, по-друге, управління характеризується певним потенціалом та динамікою його зміни» [2]. Найпродуктивнішим щодо систематизації різноманітних функцій управління в системі педагогічної освіти є розгляд на базовому, безпосередньо управлінському рівні особливостей планування, організації та контролю за ходом підготовки майбутніх педагогічних працівників.

При різноманітності поглядів на процес управління в системі освіти є невирішеними питання: з яких компонентів складається цей процес та які з них є головними, а які другорядними. Одні автори розглядають управління як процес цілесвідчення, інші – як процес інформації або прийняття рішень, організації чи комунікації, контролю чи регулювання. Отже, кожен автор висхідною одиницею ставив відповідні цим визначенням окремі функції управління: мета, інформація, рішення, організація, комунікація, контроль тощо.

На нашу думку, управління - це процес в єдності всіх його функцій і компонентів і повний зміст не може бути зведено до однієї, окремо взятої риси. У процесі управління відбувається функціональна взаємодія всіх її компонентів: мети і мотивації її діяльності; способів (форм і методів) досягнення мети, тобто отримання очікуваного результату; контролю участі об'єктів і суб'єктів управління у вирішенні поставлених завдань; регулювання діяльності (з урахуванням умов, що змінюються, ситуацій, ускладнень) і оцінки результатів (прийняття управлінського рішення). З цього випливає питання про висхідну одиницю аналізу управлінського процесу, яка інтегрувала б у себе усі аспекти управління.

«Організаційно-педагогічною основою управління процесом підготовки майбутнього фахівця є сукупність мети, завдань, принципів, функцій, методів, які розглядаються на трьох рівнях: різноступенева педагогічна освіта в Україні, педагогічний навчальний заклад і педагогічний у вищій школі» [3].

Основною одиницею аналізу процесів управління може стати управлінська ситуація. У ситуаціях відображаються різні типи взаємодії людини з різними сторонами навколишньої дійсності. В одних із них виражаються об'єктивно-суб'єктивні відносини, тобто ставлення людини до предметного світу, в інших суб'єктивно-суб'єктивні, або відносини між людьми. У зв'язку з розглядом навчання та виховання в термінах управління, педагогічний процес часто трактується як процес вирішення навчальних або педагогічних завдань. І саме навчально-педагогічна ситуація є сукупністю умов та обставин, до якої активним чином включені педагог та учень як суб'єкти педагогічної та управлінської діяльності.

У цьому випадку слід дати визначення педагогічного процесу та його сутності. На нашу думку, слід погодитись з визначенням поняття «педагогічний процес», яке дав І.П.Підласий: «Педагогічним процесом називається розвиваюча взаємодія вихователів і вихованців, що спрямована на досягнення заданої цілі й призводить до заздалегідь наміченої зміни стану, перетворення властивостей і якостей вихованця» [4]. Його основне завдання – формування і розвиток особистості вихованця на основі наукового світогляду, духовності, сукупності знань, навичок, умінь.

Основне призначення педагогічного процесу – формування і розвиток особистості вихованця, допомога в самоактуалізації, особистому і професійному житті.

Навчально-виховні завдання – це суперечливі педагогічні ситуації, які об'єктивно зумовлені потребами повсякденної життєдіяльності вихованців, їхньою майбутньою професійною діяльністю.

«Вихователі, які організують педагогічний процес, керують ним і контролюють його перебіг, оцінюють його результати та вносять певні необхідні корективи, повинні усвідомлювати високу відповідальність за організацію і кінцеві результати всіх видів діяльності вихованців (навчальної, громадської) і особистої поведінки; поєднувати функції вчителя та вихователя» [5].

Сучасний педагогічний процес складається з таких компонентів:

- Цільовий;
- Стимуляційно-мотиваційний;
- Процесуальний;
- Змістовий;
- Контрольно-регулювальний;
- Оцінково-результативний.

У нашій роботі нас цікавитиме процесуальний компонент педагогічного процесу. В основі процесуального компоненту лежать цілеспрямовані гуманні педагогічні впливи, під якими розуміють процес формувального впливу вихователів на вихованців. Вони здійснюються за допомогою методів виховання і навчання і можуть бути прямі (безпосередній вплив вихователя) та опосередковані (вплив через організацію навчальної діяльності).

Слід визначити постійно діючі елементи педагогічного впливу вихователя на вихованця:

1. Чітко поставлена педагогом мета.
2. Конкретне виокремлення і визначення змісту виховання й освіти, що необхідно опанувати.
3. Визначення методів, форм і засобів педагогічного впливу.
4. Врахування попереднього життєвого досвіду з метою визначення подальших навчально-виховних заходів.

Одним із складових елементів, який входить до педагогічного процесу, є навчальний процес, а процес навчання є центральним елементом навчального процесу. «Навчальний процес – це система організації навчальної діяльності, в основі якої – органічна єдність і взаємозв'язок викладання і учіння; спрямована на досягнення цілей навчання і виховання» [6]. Основні ознаки навчального процесу – системність, гуманність, демократичність, особистісна спрямованість, комплексність, цілісність, планомірність, націленість на конкретний результат, тривалість, організованість.

Функції, які виконує вихователь у процесі формування ціннісних орієнтацій наступні:

- організаційно-мотиваційна, яка забезпечує цілеспрямоване планування виховної роботи та її змістовну реалізацію, формування у вихованців мотивації вдосконалення і самовдосконалення;
- мобілізаційна – передбачає у вихованців настанови на творче самовдосконалення, на постійний розвиток позитивних якостей та нівелювання негативних;
- формувально-розвиткова – вона на наш погляд, є основною базовою функцією, сутність якої полягає у формуванні вихователем та постійному вдосконаленні у вихованців соціально-ціннісних якостей, забезпечує гармонійний розвиток сучасної особистості та її ефективної самореалізації в професійній діяльності;
- інформаційно-комунікативна – її зміст полягає в активному цілеспрямованому впливі на свідомість вихованця, формуванні високої культури спілкування і загального етикету, розвитку соціально значимих цінностей серед вихованців;
- оцінково-контрольна – полягає в контролі, перевірці та оцінці результатів виховного процесу і внесені в нього відповідних змін і корективів.

Сутність процесу виховання полягає у науково обґрунтованій організації та стимулюванні вихователем психологічно і педагогічно озброєної діяльності вихованця, у формуванні та підтриманні у нього мотивації постійного творчого самовдосконалення. Таким чином, цей процес має бути свідомим і повинен створювати тісний і плідний союз між вихователем і вихованцем.

Педагог, метою якого є формування ціннісних орієнтацій вихованців, виконує наступні основні дії у виховному процесі:

- визначає цілі і завдання виховання;
- залучає вихованців до активної участі в цій діяльності;
- формує у них мотиви і мотивацію самовдосконалення;
- визначає зміст виховання і виховні заходи;
- займається плануванням і організацією виховної роботи;
- виконує контроль за процесом виховання, функціонуванням його окремих компонентів та оперативне внесення до них відповідних змін;
- оцінює результати виховання.

З вищеведеного можна зробити такі висновки: завдяки процесам управління у навчанні та вихованні була досягнута основна мета нашої роботи – формування ціннісних орієнтацій студентів. У процесі навчання вирішується і реалізується проблема учіння – це система навчально-пізнавальних дій учнів, спрямованих на опанування знаннями, навичками та вміннями їх застосування в професійній діяльності, формування особистості громадянина України. Вона полягає в організації ефективної розумової

діяльності самої особистості, яка навчається, з метою розвитку мислення, формування необхідного обсягу знань, умінь і навичок, вироблення сучасної наукової картини світу.

У випадку досягнення запланованої мети навчання і виховання – гармонійно, всебічно розвинутої особистості, досягається і ще один важливий з точки зору педагогіки результат, особистість стає освіченою людиною. Освіта є складовою виховання, але вужчою категорією. Під нею розуміють усе те, що сприяє формуванню світогляду особистості, її професійних знань, навичок та вмінь. «Смисл і ціль освіти – людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми, зі світом. Система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення – щастя людини» [7].

Слід підкреслити, що дослідження проблеми управління формуванням ціннісних орієнтацій студентів вишів має подальший розвиток завдяки вступу нашої держави до європейської спільноти та вивчення досвіду зарубіжних країн з цього питання, що дозволить у майбутньому ще більш ефективно вирішувати цю проблему. «Гармонійно розвинена особистість має бути головною метою і змістом усієї системи освіти. Замість пріоритету держави в освітянському просторі на перше місце має бути поставлена людина, ... орієнтація на людину, фундаментальні цінності, рішуча демократизація освіти – ось ті підвалини, на яких має базуватися освіта третього тисячоліття» [8].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарь В.И. Управленческая деятельность директора школы: дидактический аспект / В. И. Бондарь. – К. : Радянська школа, 1987. – 60 с.
2. Селіверстова Н.І. Підготовка менеджерів в альтернативній вищій школі (теоретико-педагогічний аспект) / Н. І. Селіверстова. – Запоріжжя : Поліграф, 1999. – 68 с..
3. Мороз О. Особистість майбутнього педагога (управління підготовкою вчителя: психолого-педагогічний аспект) / О. Мороз // Вища освіта України. – 2002. – №3. – С. 51.
4. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс. В 2-х кн. / И. П. Подласый. – М. : 1999. – 162 с.
5. Ягупов В.В. Педагогіка / В. В. Ягупов. – Київ : Либідь, 2002. – 150 с.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : 1997. – 223 с.
7. Зязюн І.А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні / Зязюн І.А // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – №1. – С.15.
8. Кремень В.Г. Національна освіта як соціокультурне явище / В. Г. Кремень // Учитель. – 1999. – №11–12. – С.11.